

Historia och kulturlämningar

Skärgårdsparken, Hagbynäs, Kalmar Dämme

Området är mycket mer spännande, mångbottnat och historiskt än man kan ana. Det vackra landskapet med spår av odling från minst 400 år och tre stora järnåldersgravrösen visar att människor vistats här i över 1000 år. Genom området går banvallen som visar var järnvägen till Torsås gick från 1899. Här har det också hållits motorcykeltävlingar, motocross, i slutet av 1940-talet, som kallades för "Scramble". Fyra kanonvärnsgröpar från andra världskriget vittnar om den tiden, medan platsen där "medeltidsstaden Salve" fanns mellan 2006–2010 berättar en annan historia. I områdets östra del finns soptippar och stadens reningsverk som funnits på samma plats i 100 år! Våtmarksparken, Kalmar Dämme, renar vatten från flygplatsen och industriområdet, och tillför ytterligare en kulturhistorisk dimension till platsen.

Naturen, odlings- landskapet och gården

Området som ligger utmed Östersjön har låga, blöta, gräsmarker närmast vattnet. Dessa har använts som betesmark till de kreatur som hörde till gården Hagbynäs i minst 400 år. Redan de äldsta kartorna märker ut området som "Oxhagen". Även åkrarna där man odlar säd, som ligger närmare gården, ligger i samma lägen sedan hundratals år. Området är intressant eftersom det är så tydligt att naturen och odlingslandskapet samspelat under lång tid och resulterat i att det skapats ett vackert landskap. Du kan själv gå runt och upptäcka olika spår efter odling, som

stenmurar, odlingsvägar, hamlade träd, alléer, betesmarker, åkerytor och flera pumphus som berättar om tidiga utdikningar. Betesmarkerna ligger både på låglänta ytor och i svagt kuperad terräng, både öppet och i skog.

Spår från andra världskriget

Intill cykelbanan finns fyra tydliga kanonvärnsgröpar, där kanoner som skulle kunna skjuta ner fiendliga flygplan skulle vara placerade. Dessa ligger precis intill väg E22 idag, men på en karta ser man hur de ligger precis i linje med flygplatsen.

Utsnitt ur karta från år 1669. Vi denna tidpunkt ingår Hagbynäs som utmark till Perstorps by. Lantmätaren har noga antecknat att markerna här är "icke synnerligande bärande mark, emedan det är beläget emellan bägge sjövikarne". Det vill säga jordmänen bedömdes som ganska dålig, på grund av det blöta läget vid kusten. En hussymbol finns utritad, som visar att det fanns en gård här. Närmast vattnet ligger en beteshage.

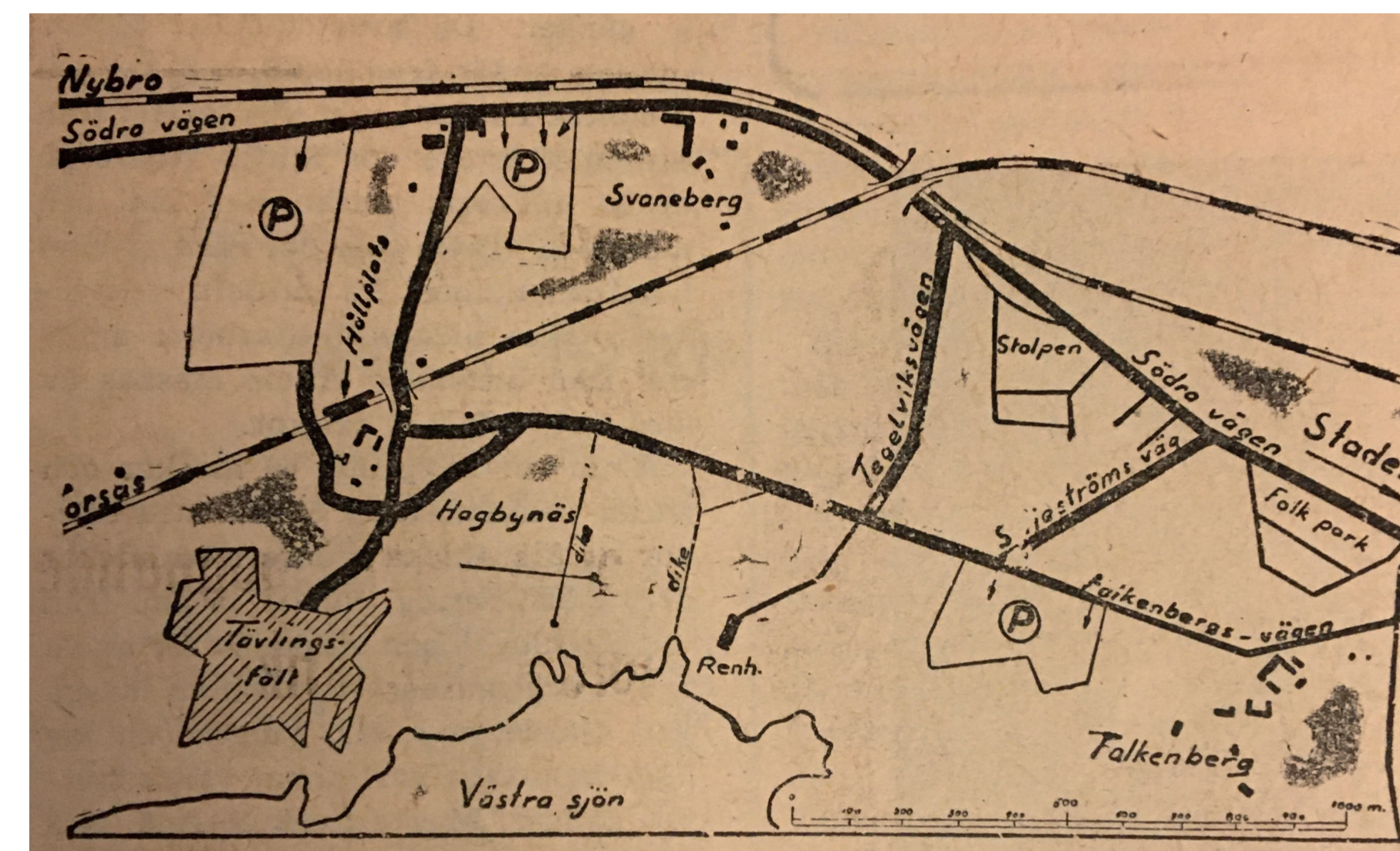
Forntidens historia

Utmed Östersjön finns en 200 meter bred och fem meter hög moränrygg, som är ett intressant spår efter istiden. Uppe på isälvsavlagringen ligger två gravrösen från järnåldern, en rund och en fyrkantig som är 18 x 7 meter. Ett tredje, 12 meter i diameter, ligger precis intill gården. Dessa kan vara mellan 1000 och 2000 år gamla. Det finns också ett antal andra stensträngar och rösen som för tankarna till

forntidens människor. Det är svårt att veta mer om dem eftersom någon arkeologisk utgrävning inte genomförts, men de väcker fantasin! Det är spännande att tänka på vilka människor som levde här, vilka som ligger begravda här och hur begravningsceremonin såg ut. Kanske släktingarna bodde i närheten av gravarna, kanske de bara hade vägarna förbi.

Kalmar MK:s första scrambletävling anordnades här på "Hagbynäsfältet" den 12 september 1948. Evenemanget blev det största sportevenemanget dittills i Kalmar då närmare 15 000 besökare kom för att se storstjärnor som "Långasjö-Ericsson", Ove Almqvist från Nybro och Pelle Rydberg från Kalmar. Bilder Kalmar läns museum/Digitalt museum.

Skiss som var publicerad i tidningen Östra Småland den 11 september 1948. Kartan visar "Tävlingsfältet" nere i vänstra hörnet, samt olika sätt att ta sig dit. Besökarna kunde även ta tåget och kliva av vid den tillfälligt anordnade hållplatsen Hagbynäs! Bild från torgetbloggen.

När den nya järnvägen mellan Kalmar och Torsås stod klar 1899 var det ånglok som drog vagnarna. Det är spännande att föreställa sig hur det lät och såg ut då dessa då moderna maskiner för fram genom det gamla landskapet. Bild från Digitalt museum/Kalmar läns museum.

Järnväg till Torsås och Karlskrona

Tvärs genom området skär en uppbyggd banvall, som tydligt visar var järnvägen mellan Kalmar och Torsås gick. Bygget av banan började i december 1897. Redan efter 1 ½ år var man klar, och banan öppnades för trafik den 8 augusti 1899. Från Kalmar byggdes det med samma spårvidd som Kalmar-Berga Järnväg. Söder om Torsås valde man en annan spårvidd. Detta innebar att alla tågsvagnar med varor måste lastas av och lastas om till andra vagnar i Torsås. Statens Järnvägar (SJ) tog över driften 1940, men lade ner den på 1960-talet. Förutom banvallen finns en ursprunglig järnvägsbro över Törnebybäcken. En annan järnvägsbro uppe vid gården togs bort och byggdes om till en backe, som idag är en del av cykelvägen.

Salvestaden år 1997. Foto: Jan Magnusson

Tävlingsbana för Scramble

Kalmar MK:s första Scrambletävling anordnades här på "Hagbynäsfältet" den 12 september 1948. Evenemanget blev det största sportevenemanget dittills i Kalmar då närmare 15 000 besökare kom för att se storstjärnor som "Långasjö-Ericsson", Ove Almqvist från Nybro och Pelle Rydberg från Kalmar tampas med den övriga svenska eliten. Tidningarna eldade på intresset och det sattes in extratåg på Torsåsbanan mellan Kalmar central och Hagbynäs, där en tillfällig hållplats ordnades.

Kalmar Motorklubb hade bildadats 1922. I början ordnades tävlingar för både bilar och motorcyklar på Kalmarsunds is. Efter andra världskriget, när bränsleransoneringarna upphörde och importen av viktiga material som till exempel gummi kommit i gång igen blev sporten ännu större.

Salvestaden

År 1997, i samband med firandet av 400-årsjubileet av Kalmarunionen, spelade Sveriges television in Sommarlovsmorgon "Salve" utanför Kalmar slott. De tillfälliga scenerna som byggdes upp blev en turistattraktion. Därför beslutades att man skulle bygga upp en ny "Salvestad" mer permanent, här vid Kalmar dämme, vilken stod klar 2006. Här kunde besökarna se och prova på olika hantverk. Salvestadens stolthet var ett 13 meter högt korsvirkeshus i två våningar. Verksamheten pågick till 2010.

Moderna reningsmetoder – 1900-talets samhällshistoria

I östra delen av området syns ett par höga kullar. Dessa är inga naturliga höjder, utan Kalmar stads gamla soptipp. Denna började användas redan på 1920-talet. Tidigare hade den plats där Stagneliusskolan nu ligger varit soptipp. De gamla soptippskullarna bidrar idag till att berätta om den moderna stadens sophantering. Där det idag ligger ett vattenreningsverk låg tidigare ett "renhållningsverk", dit stadens sopor kördes och sorterades. Man tog bland annat hand om metall, djurben och kläder. Benen brändes och maldes för att användas som djurfoder. Kläderna tvättades och hängdes på tork utanför bygganden, och såldes sedan för att bli trasselsudd, stoppning i bilsäten med mera.

Om man följer Törnebybäcken norrut så kommer man till Kalmar flygplats. Det kväve som används för att hålla landningsbanorna isfria rinner ut genom bäcken. De våtmarker och dammar som anlagts här i området under 1990-talet är exempel på ett tidigt samarbete mellan Luftfartsverket och Kalmar kommun, som innebär att föroreningarna från flygplatsen och industriområdet renas naturligt i dammarna. Parken är exempel på en modern kulturmiljö med koppling till miljöfrågorna.

Kalmar kommun

Lokala naturvårds satsningen (LONA)
Skärgårdsparken har medfinansierats genom statsbidrag Lokala naturvårds satsningen som förmedlats av Länsstyrelsen Kalmar län.

Läs mer om Skärgårdsparken på
vår webbplats eller skanna QR-koden.
For information in another language
visit our website or scan the QR code.

kalmar.se/skargardsparken

